

Ilona Kaiser
Marzena Cygan
Olga Leśniak

Dolnośląska Szkoła Wyższa, Wrocław

Catherine Nafti-Malherbe¹ *Małoletni imigranci* *we Francji. Streszczenie wykładu*

Regularnie w Dolnośląskiej Szkole Wyższej we Wrocławiu odbywają się seminaria z cyklu „Poza kulturową oczywistością”, kierowane przez dra hab. prof. DSW Pawła Rudnickiego. Ich celem jest podjęcie dyskusji nad zmianami zachodzącymi w edukacji, kulturze, polityce oraz mediach. Uczestnicy: studenci, doktoranci i zainteresowani pracownicy naukowcy Uczelni, zadają sobie pytania, podejmują kwestie sporne, wątpliwe lub kontrowersyjne, których obecność w dyskursie publicznym w (nie)oczywisty sposób zmienia nasze realia. Inspiracją dla cyklu seminariów naukowych „Poza kulturową oczywistością” jest dorobek naukowy profesora Roberta Kwaśnicy, pierwszego rektora tej Uczelni. Ostatnio, na zaproszenie dr Anety Słowik goszczono profesor Catherine Nafti-Malherbe z Uniwersytetu Katolickiego w Angers. Jej wykład (15 listopada 2021 r) dotyczył – jakże dla nas ważnej i aktualnej ze względu na sytuację na granicy polsko-białoruskiej – sytuacji małoletnich migrantów. Ten tekst jest kompilacją jego streszczeń trojga autorów, studentów pedagogiki DSW na kierunku I i II stopień pracy socjalnej w 2021/2022 roku akademickim.

Profesor już na początku wykładu podkreśliła, że Francja, zgodnie z założeniami dominujących w społeczeństwie, wartości republikańskich, nie dopuszcza do powstawania subkultur etnicznych i oczekuje, że imigranci będą bezkonfliktowo integrować się z kulturą francuską. Główną rolę, w realizacji działań integracyjnych powinny pełnić państwo, szkoła, rodzina i Kościół. Niestety, od lat 90. ubiegłego wieku, obserwuje się ciągle postępujący rozpad tradycyjnych instytucji a tym samym, pełnienia przez nie misji instytucji integrujących lokalne społeczności.

---

¹ Prof. Catherine Nafti-Malherbe to prodziekan ds. stosunków międzynarodowych i pedagogiki na Wydziale Pedagogicznym Zachodniego Uniwersytetu Katolickiego w Angers (Francja); Profesor nadzwyczajny na Uniwersytecie Quebecu w Rimouski; Profesor nadzwyczajny na Uniwersytecie Quebecu w Trois Rivières; Współredaktor serii wydawniczej „Actors of knowledge”; Członek Komitetu Naukowego czasopisma „Biografistyka Pedagogiczna” wydawanego przez Katolicki Uniwersytet Lubelski; Członek Komitetu Naukowego periodyku „Roczniki Pedagogiczne”; Członek Międzynarodowego Stowarzyszenia Badaczy Edukacji (AMSE). Prowadzi badania z zakresu przemocy, wykluczenia i inkluzji w przestrzeni szkolnej.

W procesach integracyjnych coraz większą rolę zaczynają odgrywać jednostki, które nieomal je zawłaszczają. Upadek tradycyjnych instytucji odpowiedzialnych w przeszłości za utrzymanie stabilizacji i dających poczucie bezpieczeństwa, m.in. poprzez integrację powoduje, że w społeczeństwie francuskim zaczynają dominować takie uczucia, jak dezorientacja, zagubienie i lęk egzystencjalny. Przyjęcie kanonów kultury francuskiej przez imigrantów staje się zatem coraz trudniejsze, a czasami wręcz niemożliwe i prowadzi do powstawania wspólnot/subkultur, których z założenia miało nie być.

Catherine Nafti-Malherbe przedstawiła tradycyjny, formalny proces przyjmowania imigrantów i udzielania wsparcia osobom nieletnim przekraczającym granice:

- ◆ Osoba prosi o azyl w momencie przekroczenia granicy, musi zadeklarować chęć przyjęcia pomocy.
- ◆ Jeśli decyzja o azyl jest odmowna, wówczas ma możliwość odwołania się od wyroku.
- ◆ Jeśli ponowna decyzja jest również odmowna – wg. prawa osoba powinna powrócić do kraju pochodzenia.

Taka deportacja ma miejsce tylko wówczas, gdy Francja ma podpisaną umowę z krajem pochodzenia imigranta zapewniającą jemu bezpieczeństwo i przestrzeganie praw. Jeżeli nie ma takiej umowy przeważnie pozostają one bez prawa do wsparcia, stając się „osobą niewidzialną” (bowiem nie mogą być złapani przez policję), czyli też niewidoczną dla instytucji pomocowych. Młodociane „osoby niewidzialne/niewidoczne” zainteresowane są głównie zdobywaniem pieniędzy niezbędnych dla przeżycia, w związku z czym, często z własnej inicjatywy lub wykorzystywane przez dorosłych, zdobywają je w sposób nielegalny, m.in. przez kradzieże. System prawny Francji nie ma możliwości karania nieletnich więzieniem, więc mogą czuć się bezkarne.

Zgromadzone dane pokazują jak na przełomie lat 2016–2020 dochodziło do wzrostu liczby niepełnoletnich imigrantów głównie młodych mężczyzn w wieku 14–18 lat. W roku 2016 było ich 8054, 2017 r. – 14908, 2018 r. – 17022, 2019 r. – 16760, natomiast w roku 2020 odnotowano spadek do liczby 9501 skutkiem zamknięcia granicy, spowodowanego przez Covid-19. Przytoczone dane dotyczą osób zarejestrowanych przez system i korzystających ze wsparcia. Francja, podpisując Kartę Ochrony Dzieci jest zobligowana do ochrony małoletnich, nawet w przypadku odrzucenia ich wniosków o azyl, szczególnie wówczas, gdy kraj pochodzenia objęty jest działaniami wojennymi i nie potrafi zapewnić odpowiednich warunków życia. Szacuje się jednak, że we Francji obecnie przebywa 60 000 małoletnich imigrantów bez opieki. Pochodzą one z Afganistanu, Subkontynentu Indyjskiego, Chin, Demokratycznej Republiki Konga, Angoli, Nigerii, Czadu, Mali, Palestyny Iraku, krajów Bałkańskich i Rosji. 95% z nich to chłopcy, którzy w 77% są w wieku 15/16 lat. Przeważnie mają oni niuregulowany status prawny.

Integracja młodocianych uchodźców, którzy mają za sobą bardzo często całą serię traumatycznych przeżyć, obecnie leży w gestii władz regionalnych i jest bardzo kosztowna, dlatego francuskie władze regionalne apelują do rządu o dotacje i tworzenie struktur, które pomogą (czytaj: sfinansują) integrację. Problem narasta jednak wraz ilością przybywających kierujących się panującym wśród młodych ludzi przeświadczeniem, że w krajach takich jak Francja żyje się łatwo i można szybko się wzbogacić. Badania socjologiczne pokazują bowiem, że młodzi niepełnoletni ludzie uciekają z kraju pochodzenia już nie tylko z powodu wojen czy czynników ekonomicznych, ale, że niejednokrotnie powodem tego jest rozpad rodziny, przemoc domowa, wykorzystywanie fizyczne i/lub psychiczne, albo chęć podróżowania.

We Francji powstała typologia (5 typów) niepełnoletnich migrantów autorstwa Angéliny Etiemblé (2002):

- ◆ nieletni z krajów dotkniętych wojną, którzy szukają azylu, by ratować życie;
- ◆ nieletni, którzy uciekli z kraju pochodzenia z powodu ubóstwa, często pod presją rodziców;
- ◆ nieletni znajdujący się w rękach handlarzy, niektórzy zmuszani do prostytucji bądź kradzieży ulicznych;
- ◆ nieletni, którzy uciekają z domu rodzinnego z powodu trudności napotykanych w rodzinie;
- ◆ nieletni wędrujący, którzy błakają się z kraju do kraju.

Ostatnio na podstawie analizy danych i pod presją społecznych protestów następuje rewizja prawa i senatorowie pracują nad ustanowieniem nowych standardów. Zakładają, że do 2030 roku powinny być wypracowane takie rozwiązania pomocowe, które umożliwią wszystkim uchodźcom i imigrantom pełną inkluzję. Dotychczasowa dedykowana im pomoc jest nieujednolicona i uzależniona od regionu Francji, im bogatszy region tym wachlarz możliwości niesienia pomocy szerszy. Jednym z rozwiązań, które bardziej wzmocniłoby system wsparcia to środki płynące z państwa, a nie jak dotychczas głównie z funduszy samorządowych. Kolejnym ważnym kierunkiem, jaki podnoszą senatorowie francuscy, jest wypracowywanie form pomocy psychologicznej po „podróży” uchodźczej. Nowe założenia polityki migracyjnej bardziej koncentrują się więc na rozwiązaniach pomocowych adresowanych zwłaszcza do niepełnoletnich imigrantów, mniej skupiają na literze prawa. Postulowane jest:

- ◆ nawet jeżeli osoba nie wnosi o azyl musi być uruchamiana pomoc;
- ◆ większe skupienie uwagi na identyfikowaniu potrzeb niż kontrolowaniu, otaczanie pomocą;
- ◆ jeśli osoba wyraża zgodę, udzielić jej schronienia w odpowiedniej placówce pomocy dziecku i niepełnoletniej młodzieży.

Jednak, w realizacji postulatów są pewne przeszkody, bowiem wielu młodych imigrantów jest nieufnych i obawiając się deportacji, uchyla się od skorzystania z pomocy.

Dla nieletnich przybyszy jest także przewidziana możliwość wsparcia w formie edukacji. We Francji do szesnastego roku życia jest obowiązek uczęszczania do szkoły, później pojawia się możliwość skorzystania z państwowego liceum bądź szkoły zawodowej. Kwestia edukacji stwarza jednak wiele problemów związanych z nierównym przygotowaniem nieletnich do pobierania nauki we francuskiej szkole, gdyż migranci są na różnym poziomie nauczania, m.in. niektórzy nie potrafią w ogóle pisać, inni natomiast piszą i czytają biegle.

Pomimo, że wypracowywane zostają nowe rozwiązania, problem polityki migracyjnej bardzo dzieli Francję, wzbudza napięcia, gdyż wsparcie, na które idą ogromne pieniądze (roczna pomoc osobom niepełnoletnim kosztowała Francję w roku 2019 około 11 mld euro), dedykowana jest migrantom tylko do osiągnięcia przez nich pełnoletności, a po uzyskaniu osiemnastego roku życia często borykają się oni z brakiem rozwiązań. Wielu migrantów zaniża więc swój wiek, wiedząc, że państwo francuskie ma obowiązek zaopiekować się małoletnim, umieścić go w ośrodku dla uchodźców, zagwarantować wyżywienie i dopuścić do procedury starania się o azyl. Dane statystyczne pokazują jednak, że we Francji z 9 tys. migrantów o azyl prosiło zaledwie około 500 – dla większości Francja ma być tylko trampoliną w przedostaniu się do Wielkiej Brytanii i Stanów Zjednoczonych.

Nabierające na sile procesy migracyjne wymuszają poszukiwanie rozwiązań możliwych do zastosowania w skali globalnej. Identyfikacja problemów jednostkowych i społecznych w krajach, z których pochodzą migranci i uchodźcy, wymaga zaangażowania wielu państw, organizacji pozarządowych oraz nietuzinkowych empatycznych jednostek. Jedną z form niesienia przez nie pomocy może być międzykulturowe i wielokulturowe poradnictwo.

Bibliografia

- Etiemblé, A. (2002). Les mineurs isolés étrangers en France. *Migrations Etudes*. n° 109. s. 1–16.